

זכויות האדם הטבעיות

מג'ון לוק ועד חוק־יסוד: כבוד האדם וחירותו

אזרחות · מצגת מלווה · תיכון וכיתה ט'

1

להבין מהן זכויות טבעיות ומה מקורן

2

להבחין בין זכויות טבעיות לזכויות חוקיות

3

לזהות את הזכויות במגילת העצמאות ובחוק־יסוד: כבוד האדם וחירותו

4

להבין מתי מותר להגביל זכות ואיך מאזנים בין זכויות

מה אסור לקחת מאדם – אף פעם, ואפילו לא בחוק?

פתיחה: כל אחד רושם שלושה דברים, ואז משווים בזוגות.

מהן זכויות טבעיות?

- זכויות שהאדם זכאי להן מעצם היותו אדם
- אינן «מתנה» של המדינה – הן קודמות לה
- אוניברסליות: שייכות לכל אדם באשר הוא אדם
- תפקיד המדינה: להכיר בהן, לכבד אותן ולהגן עליהן

הרעיון בהיסטוריה

לוק: «מסה שנייה על
הממשל»

1689

הכרזת זכויות האדם
והאזרח בצרפת

1789

ההכרזה לכל באי עולם
בדבר זכויות האדם
(דצמבר)

1948

ההכרזה על הקמת מדינת
ישראל (מאי)

1948

הכרזת העצמאות
האמריקנית

1776

1992

חוקי־יסוד: כבוד האדם
וחירותו

ג'יון לוק: מצב הטבע והאמנה החברתית

- במצב הטבע לכל אדם זכויות לחיים, לחירות ולקניין
- בני האדם מקימים שלטון בהסכמה – «אמנה חברתית»
- מטרת השלטון: להגן על הזכויות הטבעיות
- שלטון שרומס את הזכויות מאבד את הלגיטימיות שלו

זכויות טבעיות מול זכויות חוקיות

זכויות חוקיות

- מקורן: חוק שחוקקה המדינה
- המחוקק קובע ויכול לשנות
- שונות ממדינה למדינה
- דוגמה: זכות לבחור מגיל 18

זכויות טבעיות

- מקורן: היותו של האדם אדם
- קודמות למדינה ולחוק
- זהות לכל בני האדם
- דוגמה: הזכות לחיים

4

כבוד ושוויון

כבוד האדם, שוויון ואיסור
הפליה

3

קניין

הזכות לרכוש ולהחזיק
ברכוש

2

חירות

חופש התנועה, הביטוי,
הדת וההתאגדות

1

חיים וגוף

הזכות לחיים, לשלמות
הגוף ולביטחון אישי

”

«מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל; תקיים שויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות.»

— מתוך ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, ה' באייר תש"ח

חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו – העקרונות

- ס' 1: «זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין»
- ...«והן יכולו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל»
- ס' 1א: מטרת החוק – «להגן על כבוד האדם וחירותו», כדי לעגן את ערכי ישראל «כמדינה יהודית ודמוקרטית»
- ס' 11: «כל רשות מרשויות השלטון חייבת לכבד את הזכויות»

- ס' 2: «אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם»
- ס' 3: «אין פוגעים בקנינו של אדם»
- ס' 5: אין נוטלים ואין מגבילים חירות «במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת»
- ס' 6-7: יציאה מישראל וכניסה אליה; «כל אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו»
- חופש הביטוי, הדת והשוויון אינם כתובים בו במפורש – בית המשפט העליון הכיר בהם בפסיקתו

זכויות אינן מוחלטות: פסקת ההגבלה (ס' 8)

- «אין פוגעים בזכויות... אלא בחוק» – או מכוח הסמכה מפורשת בחוק
- «ההולם את ערכיה של מדינת ישראל»
- «שנועד לתכלית ראויה»
- «ובמידה שאינה עולה על הנדרש» – עקרון המידתיות

3

פרטיות מול ביטחון

בדוק ביטחוני בכניסה למקום
ציבורי

2

תנועה מול בריאות

הגבלות תנועה בזמן מגפה כדי
להגן על חיי הציבור

1

ביטוי מול שם טוב

מותר לבקר – אסור להוציא דיבה
(חוק איסור לשון הרע)

- האם מותר למדינה לפגוע בזכות טבעית? הביאו דוגמה ובדקו אותה לפי ארבעת תנאי פסקת ההגבלה
- מדוע קובע חוק־היסוד שהזכויות «יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה»?
- חופש הביטוי אינו כתוב בחוק־היסוד. כיצד בכל זאת הוא מוגן בישראל?
- פוסט פוגעני על תלמיד ברשת: אילו זכויות מתנגשות, ואיך הייתם מאזנים ביניהן?

סיכום

משפט אחד שלמדתי היום · שאלה אחת שעדיין מעסיקה אותי